

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

2026/8

www.innoworld.net
+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 8
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

doi® digital object
identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:
www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

HARBIY XIZMATCHILARNING XIZMAT FAOLIYATIDA TEMPERAMENTNING TUTGAN O'RNI

Mashrabov Xolbek Kenja o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Jamoat Xavfsizligi Universiteti kursanti

Annotatsiya: Mazkur maqolada harbiy xizmatchilar faoliyatida temperamentning o'rnini, uning xizmat samaradorligi, ruhiy barqarorlik, stressga chidamlilik hamda jamoada ishlash jarayonlariga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, temperament turlarining harbiy kasbga moslashuvdagi ahamiyati, rahbarlik faoliyati va jangovar vazifalarni bajarishdagi o'rnini ilmiy-psixologik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Harbiy xizmatchilarning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish xizmat samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: temperament, harbiy psixologiya, harbiy xizmatchi, stress, xizmat faoliyati, psixologik tayyorgarlik, shaxs, rahbarlik.

Harbiy xizmat jamiyatdagi eng mas'uliyatli va murakkab kasblardan biri hisoblanadi. Ushbu faoliyat yuqori darajadagi intizom, mas'uliyat, tezkor qaror qabul qilish, jismoniy va ruhiy tayyorgarlikni talab etadi. Harbiy xizmatchilar turli xavfli vaziyatlarda faoliyat olib borishlari sababli ularning individual psixologik xususiyatlari alohida ahamiyat kasb etadi. Ana shunday muhim xususiyatlardan biri temperamentdir.

Temperament insonning tug'ma psixologik xususiyatlari majmui bo'lib, uning hissiy holati, faoliyat sur'ati, tashqi ta'sirlarga munosabati va xulq-atvorining dinamik tomonlarini belgilaydi. Harbiy xizmatda temperamentning o'rnini juda katta, chunki harbiy xizmatchining favqulodda vaziyatlardagi harakati, ruhiy barqarorligi va jamoa bilan hamkorligi ko'p jihatdan temperamentiga bog'liq bo'ladi.

Temperament tushunchasi va uning mohiyati

Temperament haqidagi dastlabki ilmiy qarashlar qadimgi yunon olimi **Gippokrat** nomi bilan bog'liq. Keyinchalik **Galen** temperament nazariyasini rivojlantirib, insonlarni to'rt asosiy temperament turiga ajratgan:

- sangvinik;
- xolerik;
- flegmatik;
- melanxolik.

Zamonaviy psixologiyada temperament inson asab tizimining tug'ma xususiyatlariga asoslangan individual-psixologik sifat sifatida talqin qilinadi. Akademik **I.P. Pavlov** temperamentni oliy nerv faoliyati bilan bog'lab, uning kuchi, muvozanatligi va harakatchanligini asosiy mezon sifatida ko'rsatgan.

Temperament insonning bilim darajasini emas, balki uning faoliyatni qanday usulda bajarishini belgilaydi. Shu sababli harbiy xizmatda temperamentni hisobga olish kadrlarni tanlash va tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Temperament turlarining harbiy faoliyatdagi ahamiyati

Sangvinik temperament

Sangvinik temperamentga ega bo'lgan harbiy xizmatchilar faol, tashabbuskor, muloqotga kirishuvchan va moslashuvchan bo'ladilar. Ular yangi sharoitlarga tez moslashadi, jamoa bilan samarali ishlaydi hamda murakkab vaziyatlarda tez qaror qabul qilish qobiliyatiga ega.

Biroq ular ba'zan diqqatning tez chalg'ishi yoki ishni oxirigacha yetkazishda sustkashlik ko'rsatishi mumkin. Shu bois ularga aniq nazorat va vazifalarni rejalashtirish tavsiya etiladi.

Xolerik temperament

Xoleriklar kuchli iroda, yuqori faollik va qat'iyatlilik bilan ajralib turadi. Favqulodda vaziyatlarda ular tezkor harakat qiladi, tashabbus ko'rsatadi va boshqalarga yetakchilik qila oladi.

Ammo kuchli hissiyot tufayli ayrim hollarda shoshqaloqlik, asabiylik yoki ziddiyatlarga moyillik kuzatiladi. Harbiy psixologlar bunday xizmatchilarda hissiy nazoratni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratishlari zarur.

Flegmatik temperament

Flegmatik temperament vakillari vazmin, sabrli va hissiyotlarini nazorat qila oladigan shaxslar hisoblanadi. Ular uzoq muddatli xizmat, qo'riqlash, kuzatuv va yuqori diqqat talab qiladigan vazifalarni muvaffaqiyatli bajaradilar.

Biroq yangi vaziyatlarga moslashish sur'ati nisbatan sekin bo'lishi mumkin. Shunga qaramay, ularning puxta o'ylangan qarorlari ko'plab harbiy vazifalarda muhim ahamiyat kasb etadi.

Melanxolik temperament

Melanxolik temperament egalari sezgir, mas'uliyatli va intizomli bo'lishadi. Ular topshirilgan vazifalarni vijdonan bajarishga intiladi.

Shu bilan birga, kuchli ruhiy bosim yoki stress sharoitida hissiy zo'riqish kuchayishi mumkin. Shu sababli bunday harbiy xizmatchilar bilan psixologik tayyorgarlik ishlari muntazam olib borilishi maqsadga muvofiq.

Harbiy xizmatda temperamentning ahamiyati

Harbiy faoliyatda temperament quyidagi yo'nalishlarda muhim rol o'ynaydi:

Stressga chidamlilik

Harbiy xizmat doimiy ruhiy zo'riqish bilan bog'liq. Mashg'ulotlar, jangovar navbatchilik va favqulodda vaziyatlarda temperament harbiy xizmatchining stressni boshqarish darajasiga bevosita ta'sir qiladi.

Kuchli asab tizimiga ega shaxslar murakkab vaziyatlarda xotirjamlikni saqlab qolishga moyil bo'ladilar. Psixologik tayyorgarlik esa barcha temperament egalari stressga chidamlilikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tezkor qaror qabul qilish

Harbiy amaliyotda soniyalar ham muhim ahamiyatga ega. Temperament qaror qabul qilish tezligiga ta'sir etadi.

Masalan, xolerik tez qaror qabul qilsa, flegmatik vaziyatni chuqur tahlil qilgan holda harakat qiladi. Har ikkala yondashuv ham vaziyatga qarab foydali bo'lishi mumkin.

Jamoada ishlash

Harbiy xizmat jamoaviy faoliyatni talab qiladi. Har bir harbiy xizmatchining temperamentini bilish komandirlarga jamoani to'g'ri shakllantirish va vazifalarni oqilona taqsimlash imkonini beradi.

Temperamentlar uyg'unligi bo'linma ichidagi o'zaro ishonch, intizom va hamkorlikni mustahkamlaydi.

Rahbarlik faoliyati

Harbiy rahbar nafaqat buyruq beruvchi, balki tarbiyachi va psixolog ham hisoblanadi. U bo'ysunuvchilarning temperamentini bilgan holda individual yondashuvni qo'llaydi.

Masalan:

- sangvinikni rag'batlantirish;
- xolerikni hissiy nazorat qilishga yo'naltirish;
- flegmatikni faollashtirish;
- melankolikni ruhiy qo'llab-quvvatlash.

Bunday yondashuv xizmat samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Harbiy psixologiyada temperamentni hisobga olish

Bugungi kunda rivojlangan davlatlar qurolli kuchlarida harbiy psixologiya muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Harbiy xizmatchilarni tanlash jarayonida ularning bilim va jismoniy tayyorgarligi bilan bir qatorda psixologik xususiyatlari ham baholanadi.

Temperamentni o'rganish quyidagi maqsadlarga xizmat qiladi:

- lavozimga mos kadrlarni tanlash;
- xizmat vazifalarini to'g'ri taqsimlash;
- psixologik moslashuvni yengillashtirish;
- stress va ruhiy zo'riqishning oldini olish;
- nizolarni kamaytirish;
- jangovar tayyorgarlik samaradorligini oshirish.

Harbiy psixologlar maxsus test va kuzatish metodlari orqali harbiy xizmatchilarning temperament xususiyatlarini aniqlaydilar hamda tavsiyalar ishlab chiqadilar.

Temperamentni rivojlantirish va boshqarish

Temperament tug'ma bo'lsa-da, inson o'z xulq-atvori va hissiy reaksiyalarini tarbiyalashi mumkin. Harbiy xizmat davomida quyidagi usullar muhim hisoblanadi:

- psixologik treninglar;
- stressni boshqarish mashqlari;

- jismoniy tayyorgarlik;
- jangovar simulyatsiyalar;
- individual psixologik maslahatlar;
- rahbar va psixolog nazorati.

Mazkur tadbirlar harbiy xizmatchilarning kasbiy mahoratini va ruhiy barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Harbiy xizmatchining muvaffaqiyatli faoliyati faqatgina jismoniy tayyorgarlik yoki bilim bilan emas, balki uning individual psixologik xususiyatlari, xususan temperamenti bilan ham chambarchas bog'liq. Temperament harbiy xizmatchining stressga chidamliligi, tezkor qaror qabul qilishi, jamoada ishlashi va rahbarlik salohiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli harbiy xizmatchilarni tanlash, tayyorlash va tarbiyalash jarayonida temperament xususiyatlarini chuqur o'rganish zarur. Harbiy psixologiya yutuqlaridan samarali foydalanish qurolli kuchlarning jangovar salohiyatini oshirish, harbiy intizomni mustahkamlash va xizmat samaradorligini yuksaltirishga xizmat qiladi. Har bir temperament turi o'ziga xos afzalliklarga ega bo'lib, ulardan to'g'ri foydalanish harbiy jamoalarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi.
2. G'oziyev E. Umumiy psixologiya. – Toshkent.
3. Pavlov I.P. Oliy nerv faoliyati haqida asarlar.
4. Gippokrat. Temperament haqidagi ta'limot.
5. O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy psixologiyasi bo'yicha o'quv-uslubiy adabiyotlar.